

Vánoce v díle Adama Michny z Otradovic

Vánoce jsou kouzelným obdobím roku, na které se těší a s radostí ho prožívají především děti, ale jistě také i dospělí, pokud jsou k tomu řádně disponováni a nenechají se umorit předvánočním běsněním obchodních řetězců, podporující současný konzumní způsob života. I tak ve vánoční době většinou máme k sobě tak nějak blíže a snažíme se zařadit mezi ty, pro které platí andělská vánoční zvěst“ „Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj lidem dobré vůle“.

Každá doba, respektive činnost lidí v ní, se na slavení vánoc nějakým způsobem „podepsala“. Vzpomínám-li např. na dobu tvrdé normalizace, pak někdy v polovině 70. let 20. století chtěl zdejší smíšený pěvecký sbor Smetana, pod vedením znovuobnovitele sboru, výborného hudebníka a nadaného sbormistra pana Emila Snížka, uspořádat v sále na Střelnici (jiný sál pro koncerty tehdy nebyl) vánoční koncert a na jeho program zařadit Českou vánoční mši „Hej mistře“ Jana Jakuba Ryby, bylo mu to tehdejším zřizovatelem sboru a garantem kulturního dění v jindřichově Hradci, Městským kulturním střediskem zakázáno s odůvodněním, že z ideologického hlediska je to nepřijatelné, neboť náboženský text vánoční mše je neslučitelný s marxistickým materialistickým vědeckým světovým názorem, což platí i pro vánoční období. V 17. století, v době baroka, tomu bylo zcela jinak. Jednak bylo nemyslitelné, aby někdo byl vyložený ateista a jednak kostel kromě svých základních funkcí, pro které byl vystavěn, sloužil jako centrum téměř veškerého kulturního dění pro širokou veřejnost v obci, které bylo nutno konat v uzavřeném prostoru, tedy pod střechou. A protože průběh církevního roku, stejně jako střídání ročních období, výrazně zasahoval do života tehdejších lidí, bylo tomu přizpůsobeno i dění kulturní, mezi které patří i hudba. A to se plně projevovalo i v době vánoční.

Ne jinak tomu bylo i u nás v Jindřichově Hradci, kde nejpozději v roce 1633 se stal varhaníkem a ředitelem kůru proboštského chrámu zdejší rodák Adam Václav Michna z Otradovic (narozen asi 1600 - zemřel 2. 11. 1676), který se zařadil nejen mezi vážené a zámožné měšťany, ale díky své funkci v kostele a za podpory zdejšího faráře s titulem probošt, který na základě papežské buly z 18. 8. 1625 měl právo používat při slavnostních bohoslužbách biskupskou mitru a berlu, a jistě také za vydatného přispění zdejších jezuitů, se stal předním tvůrcem hudební kultury města a to určitě i v době vánoční. Toto vše se plně odrazilo i v jeho díle, které, bohužel, se do dnešní doby kompletně nezachovalo, ale i to, co známe, svědčí o jeho neobyčejném talentu.

Michna moc dobře věděl, že pravým obsahem vánočních svátků je oslava narození Ježíše Krista a oslava jeho příchodu, jako Syna Božího, na tento svět. V Michnově době slavila katolická církev dobu vánoční podstatně déle než nyní. Tehdy, stejně jako v současnosti, byl začátek vánoc na Štědrý den večer. Ale zatímco nyní, kdy v roce 1969 vstoupila v platnost reforma církevního kalendáře, vyvolaná II. vatikánským koncilem a doba vánoční končí hned v první neděli, která následuje po 6. lednu (svátek lidově zvaný Tří králů), v Michnově době končila doba vánoční až 40. den po svátku Narození Páně (25. 12.), tedy 2. února, na svátek lidově zvaný Hromnice a toto samozřejmě vyžadovalo i více vánočních písní a nutilo jejich skladatele, což byli většinou varhaníci, k větší aktivitě.

Do dnešní doby zachovanou a známou Michnovu tvorbu můžeme rozdělit na dvě základní části, totiž latinskou a českou. Zatímco v latinské části zhudebnil Michna ofi cílní latinské texty katolické církve, jako např. menší ordinarium (Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus, Benedictus, Agnus Dei), nešpory, některé žalmy, litanie a podobně, část českou tvoří tři sbírky písní, kde Michna je autorem jak melodie (hudební skladatel), tak i textu (básník). Michnovo dílo s vánoční tematikou zasahuje do obou částí.

V roce 1647 vyšel tiskem Michnův kancionál s názvem „Česká mariánská muzika“. Tím Michna pružně reagoval na specifické potřeby českých kostelních kůrů té doby. I když latina tehdy měla při bohoslužbách monopolní postavení, v českých zemích byl lid zvyklý zpívat v kostele také v národním jazyku a tak vzrostla potřeba nových písní. Za této situace přišly Michnovy písně velmi vhod a rychle se rozšířily, protože byly poměrně snadné a lid je rád zpíval. V „České mariánské muzice“ je celkem 64 písní, z toho 7 písní vánočních s těmito názvy a počtem slok. Vánoční rosička (12), Vánoční noc (6), Vánoční magnét a střelec (7), Vánoční roztomilost (14), Vánoční kolíbka a kolíbání (6), Vánoční vinšovaná pošta (6), a Vánoční hospoda (8). V roce 1654 vyšla tiskem sbírka „Sacra at litaniae“, obsahující kromě jiného také jedinou Michnovu latinskou vánoční mši s poetickým českým názvem „Již Slunce z Hvězdy vyšlo“. Na toto slovní spojení však Michna sám nepřišel. Odpovídá prvním slovům vánoční písně, jejíž počáteční melodii Michna ve své mši několikrát použil, jako např. hned v úvodu v prvních čtyřech taktech části Kyrie.

Jedná se o píseň pocházející z doby před rokem 1500 (tehdy byla poprvé vytištěna), která se pak objevuje nejen v českobratrských a utraquistických zpěvnících /čeští utraquisté zastávali přijímání pod obojí způsobou, tedy hostie i vína, které se postupem času se změnou věrouky měnily na evangelické, ale objevuje se i v kancionálech katolických. Tato okolnost je důležitá, protože katolík Michna by jinak nemohl v pobělohorské době použít ve své skladbě nekatolickou píseň - tehdy se o nějakém ekumenismu nikomu ani nezdálo. Melodický postup na začátku písně „Již Slunce z Hvězdy vyšlo“, kde Sluncem je myšlen narozený Ježíš a Hvězdou jeho matka Panna Maria, silně připomíná jinou oblíbenou českou vánoční píseň s názvem „Narodil se Kristus Pán“.

V roce 1661 vyšel tiskem další Michnův kancionál s názvem „Svatoroční muzika“. Obsahuje celkem 118 písní k jednotlivým částem církevního roku. Pro tehdejší liturgickou dobu vánoční je jich 15, ale včetně také písně ke sv. Štěpánu, sv. Janu Evangelistovi, Na nové léto (1. I.), Jména Ježíš či svátku Hromnice. Tyto svátky spadaly do vánoční doby, ale s vlastními vánočními v podstatě nemají nic společného. Typickou vánoční tematiku má 10 písní s těmito názvy a počtem slok: O Narození Pána Krista (5), Pozdravení Děťátka Ježíše (6), Nebeský slaviček, k chvále Boží sladce prospěvující divné Boží Narození (13), Jiná o Narození Pána Ježíše (11), Zvání k jesličkám Pána Krista (9), Opět jiná o Narození Pána Krista (7), Item jiná o Narození Pána Krista (8), K pacholátku Ježíši na den Narození Páně (10), O svatých Třech králích (11) a konečně Druhá o svatých Třech Králích (10).

Bezesporně nejznámější Michnovou vánoční písní je ta, co se skrývá v České mariánské muzice pod celkem nic neříkajícím názvem Vánoční noc, začínající slovy „Chtíc, aby spal“. Tato vánoční ukolébavka se od 17. století objevuje v katolických i některých evangelických kancionálech a v současné době i v nejrůznějších zpěvnících koled. Dá se říci, že zlidověla a pro mnohé - s výjimkou kulturní veřejnosti našeho města - je už pouze anonymní lidovou skladbou.

Závěrem je možno konstatovat, že jindřichohradecký rodák Adam Václav Michna z Otradovic, jehož dílo bylo již za jeho života obdivováno, milováno a rozšiřováno, je dodnes typickým představitelem české vánoční hudební poezie.

Díky Vám, pane Adame Michno z Otradovic Jindřichohradecký (jak jste se mnohokrát podepsal) za to, že dodnes Vaše líbezná hudba nám zkrášluje vánoční období a Vaše texty písní pomáhají osvětlovat ten pravý a původní obsah vánoc !

Ing. Karel Bajer